

Raoul Renier

ÍNYENCFALATOK

Az alább következő könyvismertető, melyeket könnyed és helyenként fésületlen stílusban vettem számítógépre, többnyire a pillanat hatása alatt születtek, és némelyes betekintést kínálnak honlapom olvasói számára a külföldi fantasy-irodalom berkeibe. Olyan műveket válogattam össze, amelyek magyar nyelven aligha látnak záros határidőn belül napvilágot, nagy csinnadratta sem zajlik körülöttük odakint, nekem azonban ilyen-olyan okokból mégis megtetszettek, vagy legalábbis fölkellették az érdeklődésemet. A válogatás értelemszerűen erősen rapszodikus jellegű, hasonlóképpen az egyes munkák megközelítése is: hol többé-kevésbé részletes cselekményrajzot adok, dugig tömve spoilerekkel, hol inkább csak a hangulatvilágot igyekszem érzékeltetni. A nyelvezetért, engedelmetekkel, nem kérek elnézést; annyian morgolódtak már a tudálékos stílusom miatt, hogy ezúttal szándékosan a másik végén fogom meg a dolgokat. (*Horribile dictu* – régi jó szokásommal ellentétben még az olvasókat is letegezem!) Egyelőre két regény, két novelláskötet és egy trilógia bemutatására kerítek sort; ha érdeklődés mutatkozik további ínycfalatok iránt (honlapom címére vagy a fórumomra várom a szíves visszajelzéseket), akkor újabb hasonló méretű adagokkal is jelentkezem majd.

Mivel momentán semmilyen értelmes rendezőelv nem jut eszembe, a műveket a szerzők nevének betűrendje alapján csoportosítom. A műfaj hozzávetőleges körvonalazása után megtaksálom a színvonalukat is, természetesen merőben szubjektív értékítélettel, az alábbi skála szerint:

* Olvashatatlan, de piaciilag sikerrel kecsegtet.

** Tucatkönyv, ahogy elolvasta az ember, már el is felejt, miről szolt; régi hősregék silány átiratai, illetve minden eredetiséget nélkülöző epigonok.

*** Tisztes iparosmunka; becsülettel megformált és kidolgozott, de alapvetően rutinból megírt mű.

**** Műfajának klasszikussá nemesült, megkerülhetetlen, veretes darabja.

***** Egyedülállóan zseniális remekmű, bárcsak én tudnék ilyet írni.

Azon, gondolom, nem fogtok meglepődni, hogy főleg felső kategóriás könyveket sorolok fel. Ez nem azt jelenti, hogy ilyen sok kimagaslóan jó fantaszt írtak volna (inkább az ellenkezője), hanem azt, hogy értelemszerűen a termés legjavából szemezgetek. Tanulságos böngészést!

Piers Anthony: Chthon

(Chthon)

Műfaj: SF

Megjelent: 1967

Színvonal: *****

Adott egy bolygó, amelynek az egész nőnemű populációja módosítva van genetikailag. Mindannyian egymás tökéletes klónjai, gyönyörűek, telepaták, az élettartamuk korlátlan és fizikailag szinte elpusztíthatatlanok. Viszont van egy spéci kis stichjük: fogékonyak az érzelmi kisugárzásokra. A negatív érzelmeiktől teljesen odavannak, nagyon tudják például imádni, ha

gyűlölik, utálják, megalázzák őket, és rendszeresen brutális fájdalmat okoznak nekik. Ezzel szemben a pozitív érzelmek halálosak számukra: ha valaki gyöngédséget érez irántuk – vagy pláne beléjük szeret –, akkor fonnyadozni kezdenek, és rövid időn belül elpusztulnak.

A férfiak – akik egyébként teljesen átlagos élettartamúak – nagyszerűen alkalmazkodtak ehhez a helyzethez. Társadalmukban az a szabály, hogy a nőket minden lehetséges módon kínozni kell; aki véletlenül beleszeret egybe, azt szörnyű kínhalállal büntetik. Mivel ez évszázadok óta így megy, a bolygó egész férfilakossága kíméletlen, álnok, szadista gyilkosokból áll. A szaporodás mechanizmusa is nagyon érdekes. A nő hozzámegy a férfihez, szül neki egy fiút, aztán mikor a férfi meghal, a saját fiát választja új partnernek, és így tovább, generációkon át; lényegében egy hosszú vérfertőző láncolat alakul ki. A végén minden nő beleszeret a sokadik leszármazottjába, és ha az a kulturális tabu ellenére viszonzozza az érzelmeit, akkor ő annak rendje-módja szerint belehal; előtte azonban még szül neki egy lányt, így az egész ciklus kezdődik előlről. Mondanom se kell, a bolygó szigorú tiltólistán van, nem látogatják úrhajók, és még a nagy úratlaszokban se szerepel.

Na most mindez csak a könyv vége felé derül ki. Az alapsztori lényege, hogy egy fiatal lány meglóg a bolygóról, és kalandozni kezd az emberlakta űrben. Értelemszerűen csak futó szexuális kapcsolatokat engedhet meg magának, ám ezeknek az egyikéből születik egy fiúgyermek, Aton. Ő a regény hőse. Semmit sem tud a származásáról, az egész élete szüntelen küzdelem az öröklött hajlamaival meg egy különös nővel, akibe tizennégy éves kora óta szerelmes, ám az hol feltűnik a közelében, hol kisiklik a markából, mint valami fél-valóságos szirén.

Ha most ebből arra következtetnétek, hogy az egész mű valamiféle szentimentális lélekturkász taknyolódás, hát jó nagyot tévedtek. Aton először megszállottan keresi a nőt, aztán miután megtalálta, ugyanolyan megszállottan menekül előle, egész idő alatt egy árva kukkot sem értve belőle, mi a fene történik vele. Közben viszont bekóborolja az egész galaxist, ezernyi hajmeresztő kalandon esik át, és igazi kőkemény kurafivá edződik, aljassá és vérszomjassá, természetes ösztöneit követve. A végén elkapják, és bedugják egy Chthon nevű börtönbolygóra, ahová az abszolúte gyógyíthatatlan szociopátákat szokták elrekkenteni.

Ez a Chthon szintén tiltott bolygó, senki se tudja róla, hol van pontosan. Ezenkívül nagy mennyiségben található itt egy spéci drágakőfajta, ami sehol másutt nem létezik a világegyetemben. A követ a fegyencek bányásszák, akiket egyetlen – általuk választott – használati tárggyal leküldenek a föld alá, a csupasz anyakőzetbe vájt bányatárnákba. Egyedüli kapcsolatuk a felszínnel egy teherlift, amin mindennap felküldik a kitermelt kömmennyiséget, cserébe pedig megérkezik az élelem és az ivóvíz. Ha kevesebb a drágakő, kevesebb a kaja.

Persze odalent a fegyencek is két közösségre tagolódtak. A felső, amelyik a viszonylag elviselhetőbb rohadékokat tömöríti, nem dolgozik, csak közvetít. Az igazán durva figurákat, akik még az ő kisded társaságukra is bomlasztólag hatnának, egy szinttel lejjebb küldik. Ezek bányásszák a köveket, élelmet pedig a felsőktől kapnak, miután persze azok lesápolták a maguk adagját. Mondanom sem kell, hogy Aton pillanatokon belül az alsó bandában találja magát, csupa hozzá hasonló antiszociális vadállat között.

A Chthon alsó szintje aztán tényleg maga a pokol, és még inkább azzá válik, amikor Aton előbb lázadást szervez a felső közösség ellen, majd ennek véres leverése után megpróbálja kivezetni maradék társait a felszínre a mélytárnák rejtékútjain. Bár ez persze leegyszerűsítés, mert valójában nem ő a főnök – mint már említettem, vannak itt szép számmal még nála is nagyobb rohadékok. A Chthon mélye korántsem lakatlan, igen érdekes jószágok éldegélnek errefelé; de állítólag egyszer egy fegyencnek már sikerült ezen az úton kijutnia, és útjelzőket hagyott az utána jövőknek...

A földmélyi odüsszeia lefolyása kész lidércnyomás, ahogy a fegyencek sorra egymás után hullanak el az éhségtől-szomjúságtól, a titokzatos ragadozóktól meg egymás kezétől. Hogy mi lesz a vége, azt nem árulom el; mellesleg jegyzem, egyébként is számos poént hagytam még lelévétel nélkül. A regényben fontos szerephez jut még egy telepatikus virág, egy rejtélyes galaxisközi

járvány meg egy luxusutazók számára fenntartott paradicsombolygó, a Chthon tökéletes ellentéte. A karakterek is remekül ki vannak dolgozva, még az ún. epizódszereplők is; nekem különösen tetszett egy Bossman nevű gazda, aki ragadozó hínárokat termeszt, s a hivatásából adódó kockázatok miatt totál életveszélyes pofa. (De Bedside doki sem utolsó; ő az a közveszélyes örült, akinek hír szerint sikerült meglógnia a Chthon mélyrégióiból.)

A cselekmény máskülönben nem lineáris szerkezetű, egyszerre több idősíkon zajlik, ám az egyes fejezetek mégis úgy illeszkednek egymáshoz, mint egy remekművű mozaik kövecskéi. Talán a legprofibban megszerkesztett mű, amit valaha olvastam – valósággal extázisba estem tőle.

A regény önálló, szépen lezárt egység, és mondanom sem kell, nem fullad hepiendbe. A genetikai örökség alól valahogy ki lehet bújni; akit viszont a Chthon egyszer megragadott, azt soha többé nem ereszt el. (Amúgy a lidérces börtönplanétáról végül kiderül, hogy azonos a fényűzően idilli paradicsombolygóval.) Ami a szerelmi szálát illeti, a könyvben több kitűnően megformált nőalak is felbukkan, ám Aton a végén mindet elveszíti; többségüket saját maga öli meg vagy küldi a halálba, kivéve az utolsót, akiért viszont ő áldozza fel magát. A végkifejlet ennek ellenére mégsem totál nihil, inkább egyfajta kesernyés meglepetés, ami borzalmasan nagyot üt az olvasón; de ennek a taglalásától inkább eltekintek, mert már így is rengeteget szövegeltem össze.

Piers Anthony később folytatást is írt a regényhez, *Phthorr* címen; ez azonban számomra csalódásnak bizonyult. Úgy tűnik, bizonyos csúcsoakat csak egyszer lehet megmászni.

A. A. Attanasio: The Dark Shore (A Sötét Part)

Műfaj: szürrealista fantasy

Megjelent: 1996

Színvonal: *****

Ismét egy abszolúte egyedülálló mű, amit semmi máshoz nem tudok hasonlítani az olvasmányélményeim közül. Attanasiónak egészen elképesztő érzéke van a zsigerileg idegen és besorolhatatlan jelenségek lefestéséhez; például remek kontemporális Cthulhu-sztorikat ír. A műfajmegjelölésben a „szürrealista” nem azt jelenti, hogy olvashatatlan; épp ellenkezőleg, a könyv nagyon is kalandos és fordulatos, egy tormagyökér lelkületű recenzens bizonyára a „high fantasy” kategóriába sorolná; én azonban ezt a címkét ragasztom rá, hogy valahogy érzékeltessem színpompásan formabontó jellegét, túláradó tobzódását az egyedi ötletekben.

Adott egy Irth nevű világ, amelynek egész festői civilizációja a mágian alapszik, de nem olyan szürke és mechanisztikus módon, mint a csökevényes képzeletvilágú Lyndon Hardynél vagy a Weis-Hickman-féle Deathworld-ciklusban. Itt a mágia mindent átható és átítató jellege dacára megőrzi misztikumát, kiszámíthatatlanságát, bizarr mivoltát. A csillagok például félméteres átmérőjű, tüskés gömböcök, fura ráncos arcuk van és inhumán szépségű énekeket zengenek; ezt főleg akkor lehet látni, ha véletlenségből lezuhanak a földre. (Ilyenkor óriási marakodás indul meg értük, mert szinte kimeríthetetlen tárházai a reziduális mágianak.) Az egyik főgonosz egy ütött-kopott, rojtosra szakadozott, penészes emberbőr, akit egy régi, viharvert mankóra aggatva szállítanak, és ha megszólal, kék lángok gyúlnak a szemében meg a szájüregében. Éjszakánként mindenki ügyel rá, hogy fedett helyen háljon, mert a szelek dagályával megérkeznek a régi holtak szellemei, a levegőbe emelik az alvókat, és kilebegnek velük a világok közti ürbe. A tengerparton egész néptörzsek élnek abból, hogy hatalmas vonóhálókkal összegyűjtik az óceán hordalékát – hajóroncsokat, álomcetek sziláit, krák-csöröket, bűvnektárt harmatozó iszapvirágokat –, és áruba bocsátják a bennük lappangó mágiát. A jómódúak beszélő szibillamadarakat tartanak kalitkákban, akiknek az a természetük, hogy minden kérdésre válaszolniuk kell és sohasem hazudhatnak – viszont kedvük szerint kifacsarhatják az igazságot. „Ember vagyok-e vagy kutya?” – kérdi a

szibillától az egyik főszereplő (aki történetesen félig ember, félig kutya). „Attól függ, milyen halált halsz majd; kutyához vagy emberhez méltót...” – feleli neki a madár.

Mint az eddigiekből kiderülhetett, Irth lakói az égvilágon mindent mágiával csinálnak, a háborúzástól kezdve az ipari termelésen keresztül a szexuális életig. Még pénz helyett is talizmánokat meg amuletteket csereberélnek. Itt nincsenek varázslók, mert valamilyen szinten mindenki az; illetve akadnak néhányan, akik jóformán semmi mágiával nem rendelkeznek, csak testi képességeikből próbálnak nyomorúságosan eltengődni, de ezek a társadalom legalját képezik, éhenkórász guberálónak minősülnek.

A sztori kezdete előtt másfél évtizeddel egy ilyen guberáló koldus – bizonyos Wrath – a tengerparti hordalékban talált egy félelmetes hatalmú varázskardot, és fellázította a csöcseléket Irth hatalmasai ellen. Irth amúgy földrajzilag hét nagy királyságra oszlik, mindegyiknek az élén egy-egy mágusdinasztiával, fölöttük pedig egyetlen legfőbb mágusfejedelemmel; ez utóbbi viszonylag friss fejlemény, a folyton viszálykodó országokat csak nemrég egyesítette egy minden skrupulustól mentes nagyúri família. Az új fenyegetés ellen mindenesetre annak rendje-módja szerint összefogtak, gyilkos harcban legyőzték a lázadókat, elszedték Wrathtól a kardot, őt magát meg a hadnagyjaival együtt lehajították Irthról a feneketlen űrbe.

Irth ugyanis a végtelen űrben lebeg, a Gondviselő Csillag periodikusan kialvó fényében fürödve, amely egyébként a mágia legfőbb forrása. Alatta is vannak más világok, ezek elől azonban jórészt elfogja a Csillag kisugárzását, így nekik jóformán semmi nem jut a mágiából. Ezek a meddő és sivár világok Irth poklai, ide kerülnek a holtak szellemei. (Az egyikük egyébként gyanúsán emlékeztet a mi Földünkre.)

Na most a regény azzal kezdődik, hogy ez a Wrath, aki tizenöt éve lepottyant az egyik ilyen pokolba, valahogy – mindenki számára érthetetlen módon – újra előveckelődik onnan. Kardja már nincs, viszont hoz magával egy kisebb hadsereget az alvilág lakóiból. Egyébként ugyanolyan pitiáner kis gerinctelen féreg marad, mint annak idején, csak éppen minden aprómocsok jellemvonása gigászi méretűvé duzzad a hatalom mámorában. Ezzel a módszerrel Attanasiónak sikerül egy abszolúte hiteles és rettentően undorító főgonoszt kreálnia, akinek indítékai és cselekedetei az első pillanattól fogva teljesen logikusak, mégis osztatlan utálatot vált ki az olvasóból. Mint egy súlyosan frusztrált kollégiumi portás, aki egyik pillanatról a másikra a világ teljhatalmú diktátora lesz.

A megdöbbenő átalakulást alapvetően alvilági hadseregének, a kakodémonoknak köszönheti. Ezek a kakodémonok – mint arra a regény olvasása közben rájöttem – valójában közönséges földi emberek, csak a külsejüket változtatta meg a Gondviselő Csillag fénye. Viszont mivel egy olyan világból jönnek, ahol a varázserő ismeretlen fogalom, totálisan immunisak mindenféle mágiára. Oda lehet menni hozzájuk, és ripityára verni a fejüket egy közönséges bunkósbottal, ennél mi sem egyszerűbb. Csak éppen ilyesmit Irthen évszázadok óta nem csinált már senki, annyira ésszerűtlen; ha tudniillik a kiirtandó személyt csupán a legelemibb mágikus védőburok övezi, a fejbekölintésnek máris nincs semmi hatása. Más szóval: Irth kifinomult népe elfelejtette a primitív, fizikai erőszakot.

E kínos hiányosság eredményeképp a királyságok kártyavárként omlanak össze Wrath rohamai előtt. Két mágusdinasztia sietve átpártol hozzá, a többit lényegében kiirtja, és tök irracionális terroruralmat vezet be Irthen. (Ám, mint már említettem, erősen borderline típusú személyiségéből ez logikusan következik; a cselekményfűzésben nem látok semmi hibát.) Úgy tűnik, senki sem szállhat vele szembe.

Ez persze nem egészen így van. Mert vannak, akik igenis fel tudják vele venni a harcot: a hozzá hasonló, mágiától megfosztott söpredék. Illetve közülük azok, akik koldusként és számkivetettként is megőrizték az akaratukat, a méltóságukat, a személyiségük integritását, s nem váltak frusztrált lelkük beteg hajlamainak játékszerévé. Meg néhányan az uralkodó irthi nagyurak közül, akik nem hódolnak be reményüket veszítve vagy nem pusztulnak el az értelmetlen harcban,

hanem gögjükön fölül emelkedve hajlandók leereszkedni az aljanép közé, hogy eltanulják a módszereiket.

Így aztán igen vegyes társaság verődik össze. Két félállati lény („beast taint in the blood”), egy filozófus kutya meg egy kegyetlen macskaféle ragadozó; egy heves vérmérsékletű utcalány, amolyan kurvába oltott tolvaj; az egyik máguskirályság árván maradt örökösei, egy kemény kamaszlány meg egy folyton sopánkodó és végül gyöngeségében árulóvá fajzó kisfiú (ez a tartomány egy repülő városerőd volt, amit Wrat mindenestül elpusztított, miközben ők épp vadászni jártak); Drev nagyúr, egykor a legfőbb mágusfejedelelem, ma hontalan földönfutó a pusztaságban; egy öreg, megfáradt orgyilkos-varázsló, akit a nirvána irthi megfelelőjének küszöbéről szólít vissza a váratlan válság; egy Bagolyolaj nevű talizmánáros asszony; egy rendíthetetlenül hű udvari testőrkapitány; és még néhányan mások...

Mindezen kategóriák képviselői a frontvonal túloldalán is megtalálhatók. Ott is vannak mágia nélkül tengődő páriák, félállati lények, varázslók, renegát máguskirályok. Még a nyavalygós kisfiúnak is megvan a párja Thylia boszorkánykirálynő személyében, aki kezdetben megalázkodik Wrat előtt és az ágyasává alacsonyul, később azonban elege lesz belőle és fellázad ellene.

Számomra ez a regény egyik legszimpatikusabb vonása. A klasszikus high fantasyben ugyebár születésed pillanatában eldől, hogy a jó vagy a rossz oldalhoz tartozol-e; szegény orkok (gnómok, trollcok, moredhelek* stb.) genetikailag sötét gecinek vannak kódolva, míg ellenben egy elf vagy egy törpe alapból a jog és az igazság fölött bajnoka. Attanasió nál a döntés a szabad akaraton és a személyiség erején múlik.

A több ágon futó cselekmény igen fordulatos, bővelkedik a meglepetésekben, s mire eljutunk a végső leszámolás monumentális nagyjelenetéig, fény derül egy sor nyugtalanító talányra is; így például hogy miként tudott Wrat újra felkapaszkodni Irthre az alvilágból, és hogy mit keres a könyv elején az a lírai hangvételi bevezető, ami szemlátomást a mi Földünkön játszódik, és sokáig úgy tűnik, mintha semmi köze nem lenne a törzsszöveghez. A végkifejlet alapvetően hepiend, de abból a szomorkás-melankolikus fajtából, ami nem követel végeérhetetlen folytatásokat, és kimondottan kellemes ízt hagy az ember szájában, amikor leteszi a terjedelmes kötetet.

John Brunner: The Compleat Traveller in Black

(A fekete ruhás utazó)

Műfaj: ironikus-komoly fantasy

Megjelent: 1987

Színvonal: ****

Íme egy igazi klasszikus, még abból az időből, amikor a fantasy-művek nem végtelenbe nyúló regényciklusok formájában láttak napvilágot, hanem folytatásokban a magazinok hasábjain. Ennek megfelelően ez a könyv is öt önálló, ám összefüggő novellából tevődik össze, amelyek eredetileg 1960-tól 1979-ig jelentek meg különféle réteglapokban. Az amerikai gyűjteményes kiadás – amiben a zárónovella még nem szerepelt – 1971-ből datálódik; a főntebb megadott időpont a teljes és átdolgozott angol kiadás megjelenési éve.

A novellákon cseppet sem látszik, hogy születésüket elég tág időszakok választják el egymástól; a kötet hangulata teljesen egységes, egyfajta ironikus mélabú szövi át az egészet, leginkább Jack Vance könnyed-komoly stílusát idézi. Emiatt a hasonlóság miatt kapott csak négy

---

* Jó, rendben, bocsánat; ami a moredheleket illeti, a *Betrayal at Krondor* óta változott a helyzet. A magyar fordításokban egyébként trollcok = trollak és moredhel = mordel. Az előbbi jó megoldás, igazodik a magyar fonetikához, az utóbbi viszont hasonló elvi alapon bár, de óriási hülyeség. (Feistnél ugyanis a moredhel összetett szó – mor + edhel – és nem az angol, hanem a midkemiai tünde nyelv szabályai szerint kell ejteni.)

csillagot; mert noha elképesztően jó munka, nem egyedülálló. Másrészt viszont a hosszú ideig tartó csiszolgatás nagyon a javára vált, a szerző mintaszerűen konzekvens és egynemű gondolati háttérrel formált ki hozzá, nem érződik rajta az az ötletről ötletre csapongás, mint például Moorcock vagy Leiber művein.

A könyv alaptézise az, hogy a világ létrejötténél a káosz hatalmai bábáskodtak, különféle féktelen természeti őserők, Brunner kifejezésével *elementálok*. A mágia lényegében az elementálok befolyásolásának tudománya, s minél közelebb áll a világ az őskáoszhoz, annál hathatósabban működik benne. A fejlődés tendenciája azonban a racionális világrend megszilárdulása: az elementálok kötött formákba dermedése és lassú elnyugvása, amely idővel elfeledésükhöz, majd létezésük megszűnéséhez vezet, és természetesen együtt jár a mágia hanyatlásával. Ennek a folyamatnak mintegy felügyelője az enigmatikus hős, a fekete ruhás utazó, akinek sok neve van, ám csupán egy természete, s noha paradox módon a leghatalmasabb varázsló mind közül, hosszú távon mégis saját fajtájának elenyésztetésén munkálkodik.

A helyszín a „káosz gyepűje”, egy furcsa határvidék a forrongó őskáosz és a valós világ között, amit már halandó emberek népesítenek be, de még jelen vannak az elementálok is, és mindenfelé virágzik a mágia. Ez a mezsgye lassan, de feltartóztathatatlanul szűkül; ahogy az elementálok elszunnyadnak és a varázserő elapad, mind újabb és újabb régiói kerülnek át a valós világba. A folyamat egyik előmozdítója a fekete ruhás utazó, aki időnként körutakat tesz a gyepűn, elementálokat köt meg és gyarlóságuk tudatára ébreszti az embereket, majd odébbáll. Kezdetben az egészen elég pozitív hangvétele van, mintha a maga módján a halandókat védené a féktelen mágikus őserőktől; később kimondottan melankolikus jelleget ölt, ahogy az egykori varázslatos világ fokozatosan elszegényedik, elszürkül, sorra kivesznek belőle a titkok és csodák.

Az utazó egyik specialitása, hogy teljesíti az emberek kívánságait – de sohasem egészen úgy, ahogy ők gondolják. A beteljesülés mindig valami keserű tanulsággal terhes, megleckézteti az emberi gőgöt és ostobaságot. A kedvenc példám, amikor egy falusi lagziból a hirtelen felbukkanó martalócok násznépeztül-mindenestül elhurcolják az ifjú vőlegényt. A szűz ara, aki éppen egy közeli tó partján időzik, megússza a rajtaütést. A szétdúlt lakodalmi tisztásra visszatérve térdre hullva kéri, hadd lássa viszont szerelmét. A fekete ruhás utazónak nincs inyére a dolog, de a kívánságot köteles teljesíteni. Egy kósza martalóc vissza is tér mindjárt a csinoska széplányhoz, rabláncra fűzi őt is, és a többiek után siet vele. Meglett a családegyesítés.

Ezenkívül az utazó akkor is közbelép, ha valami kóbor varázsló belekontárkodik a dolgok rendjébe, és az elementálok felzaklatásával bajt akar keverni. Ez igen gyakran előfordul, hiszen az emberi dölyf és önzés nemigen ismer határokat. Minden novella tarka epizódfüzért vonultat föl, amolyan kis színesek gyanánt, de van egy központi témájuk is, amit bővebben és részletesen kifejtene. A végkicsengés minden esetben az, hogy a gőzös agyú nagyratörés nem fizetődik ki, és az eszelős hatalommániások rútul megszívják; ezzel szemben az egyszerű, józan emberek a maguk természetes, méretre szabott vágyaival különösebb hősködés nélkül egész jól elboldogulnak. Brunnernél nincsenek „dark superheroes”; illetve egyetlenegy akad, maga a fekete ruhás utazó, aki azonban egyáltalán nem pöffeszkedik ebben a szerepben, sőt az évek múltával mind magányosabbá, komorabbá és befelé fordulóbbá válik.

A cselekmény évszázadokat fog át, a kohézióról a főhős alakja gondoskodik, továbbá a visszatérő részhelyszínek meg az ismételt föl-fölbukkanó elementálok, akik a végére teljesen elfogynak. Ez egyfajta epikus lejtést kölcsönöz a műnek, amit a szerző nagyon kifejező stilisztikai eszközökkel erősít. Kevés szóval sokat mond, igen jól sűrít, kerüli a részletező leírásokat, a látványos nagyjeleneteket. Roppant következetesen építi föl a történet logikáját, de távolról sem magyaráz meg mindent, sok tényezőt hagy balladai homályban, időnként pedig enigmatikus kifejezéseket használ, melyekkel már-már borgeses hatást tud elérni. Egy ízben például a következőket közli az utazóról:

Ennekutána tanácskozott Farchgrinddel, Leppersleyben rúnát vetett egy gyermekleány bokacsontjaiból, majd nem csekély munkával megkötötte Wolpecet egy viaszgyertyában, s a lángja fölött bekormozott egy üveglapot, amelyre ettől három nagy igazság rajzolódott ki: egy elkerülhetetlen, egy vitatható és egy érthetetlen.

Wolpec, az elementál, aki itt még nagy ellenségeinek egyike, az ötödik novellában olyan megrendítő módon lobban ki örökre, utoljára még egy búcsúüzenet füstölve a fekete ruhás utazónak, hogy az olvasónak – noha a fogalmazás távolról sem érzélgős! – szinte könny szökik a szemébe tőle.

Brunner azonban más szempontból is mestere a hangulatfestésnek. Prózájának egyik legjellemzőbb vonása a mindent belengő, szarkasztikus humor, mely főleg akkor bomlik ki teljes virágjában, ha a halandó varázslókról és mágikus machinációikról ír. Itt például Ryovora városának kalmárvarázslói ülnek tanácsot, amikor a rivális város fölvonultatja ellenük életre bűvölt pártfogóját: a Négyyszeresen Istent, egy kolosszális méretű kőbálványt.

Az örgróf homloka olyan mély ráncokba gyűrődött, mintha ekevas szántotta volna fel, amikor tanácsba hívta a nagyurakat a falakon, és gondterhelten beszámolt nekik a veszedelemről. Egyesek azon a véleményen voltak, hogy ha a soknevű, ám egyetlen természetű személy keze is benne van a dologban, akkor úgysem tehetnek az égvilágon semmit; mások kigúnyolták e nyűlszívű álláspontot, mint például Ruman, kinek bivalytorkú kacagása visszhangot vert a bástyák között.

– Sohase mondd, hogy vége! – dübörögte. – A mágiának egynémely válfaja az istenek megzabolázására is alkalmas, és az én fegyvertáramból nem hiányzik ez a fajta mágia. Hozzatok nekem egy fekete kecskét, egy fehér galambot meg egy keresztben elrepedt tükröt, és elbánok ezzel a Négyyszeresen Bambával!

Így is cselekedtek, Ruman pedig visszahúzódott egy sötét fellegbe a kecskéjével, a galambjával meg a tükrével, és amit odabent művelt velük, attól éktelen égzengés támadt.

Végül azonban a felleg szertefoszlott, és Rumannak nyoma sem volt benne.

– Ez nevetséges! – jelentette ki Gostala asszonyi szókimondással, Petrovic pedig rábólintott vén, kiszáradt fejével.

– Egyetértek! – csikorogta. – Kecskék, piha! Galambok! Tükrök! Csupa szájalmas ócskaság! Én viszont, örgrófom, felkészülten érkeztem. Van nálam egy üvegcsé vér, egy meg nem született gyermektől. Csak ennyire lesz szükségem, meg a tudományomra.

Ennekutána Petrovic munkához látott, és elvégezte az elvégzendőket, mindenki szeme láttára, ami elég nyugtalanító volt. Az örgróf, miközben igyekezett nem odanézni, titokban azt kívánta, bárcsak lenne az öregben annyi szeméremérzet, hogy elleplezze magát, mint Ruman tette.

A nagy mű azonban csődöt mondott, s Petrovic valami olyan nyelven hablatyolva tért vissza hozzájuk, amit senki sem értett, majd amikor rájött, hogy mi történt vele, zokogásban tört ki. A roppant, rótvörös kőbálvány ezenközben tovább toporzékolt, bömbölt és a láncait csörgette.

– Igoroth! – szólta Gostala felháborodva. – Dumedinnis! És hasonlóképpen Algorethon!

Egy közeli kőfalból három fura kinézetű úriember lépett elő – egyikük kék öltözékben, a másik fehérben, a harmadik zöldben –, és megálltak előtte. Egyiknek a külseje sem volt teljesen rendjénvaló, bár nehéz lett volna megmondani, mi keltette rajtuk ezt a benyomást.

– Takarítsátok el innen ezt a... tárgyat! – utasította őket Gostala erőlyesen.

A három különös személy előbb ránézett, aztán egymásra, majd újból örá. Határozott mozdulattal megrázták a fejüket, és távoztak, magukkal vonszolva őt is, heves ellenkezése dacára.

Az örgróf sietve oltalmazó búbájt vont a város köré, ha esetleg kedvük szottyanna visszatérni – mert egyenként is nótóriusan zabolázhatatlanok voltak, nemhogy hármában –, és csalódottan az ajkába harapott. A dolgok egyelőre nem alakultak túl jól, s ő legszörnyűbb félelmeit látta beigazolódni.

Ez a részlet az első novellából való, az utolsóban már híre sincsen az ilyen nagyjelenteknek. Addigra a mágia szinte teljesen kifakult a világból, s az elementálokból is csupáncsak négy maradt: a legnagyobbak és leghatalmasabbak, akikkel még a fekete ruhás utazó sem bír, elpusztítani vagy bebörtönözni képtelen őket, csak a halandó világba való belépésüket akadályozhatja meg. Az ő megidézésüket tervezi az utolsó halandó varázsló, évtizedes készülődés után, hogy visszahozza a csodák letűnt világát. Az ő elszántságával, felkészültségével semmi gond; segítőtársai azonban alantas vágyakat dédelgetnek. Hangot is adnak nekik, ami nagy hiba, mert lehetőséget ad a fekete ruhás utazónak, hogy ragyogó logikával teljesítse a kívánságaikat. Ennek következtében a rituálé kudarcba fullad, s nemcsak a mágust és segítőit dönti pusztulásba, hanem a négy nagy elementálfejedelmet is – és a káosz gyepűjének utolsó keskeny csíkja beleolvad a valós világa.

Hogy kicsoda is tulajdonképpen a fekete ruhás utazó, azt az olvasó ezúttal sem tudja meg, a szöveg csupán néhány tantaluszian ködös utalást tesz rá, amit ki-kí tetszése szerint értelmezhet. Az azonban bizonyos, hogy az utolsó varázsló bukásával az ő feladata is bevégeztetett.

Így hát a könyv végén, az utolsó elementálokkal és a mágia maradék morzsaival együtt, ő is megszűnik létezni.

Lin Carter: Green Star Cycle (Zöld Csillag-ciklus)

Műfaj: hard fantasy (Burroughs-tradíció)

Megjelent: első kötet 1972, második 1973, harmadik 1974

Színvonal: **

A sok áradozás és fellegekben járás után térjünk egy kicsit vissza a fantasy-hétköznapiok szürke valóságába! Elvégre most nem arra megy ki a játék, hogy kedvenc íróimról ömlengjek – bár azért ezt a lehetőséget sem hagyom ki –, hanem hogy lehetőség szerint átfogó képet adjak a műfaj teljes skálájáról. Márpedig – mint tudjuk – a fantasy-könyvkiadás 95 %-a feledhető színvonalon mozog, és az olvasók ezeket a könyveket is zabálják. A szerepjátékok nyomán összeeszkábált „games literature” nivójára semmiképpen sem vagyok hajlandó leereszkedni, ami azonban a népszerű fantasy hagyományos válfajait illeti, mindegyikhez fölvetek majd egy-egy jellegzetes művet.

Burroughs Mars-ciklusa (a John Carter-sorozat) annak idején megjelent magyarul, nemcsak a háború előtt, hanem a kilencvenes évek elején is, kis zsebfomátumban, Boros-Sziksai borítókkal. Ezeket a könyveket nem nagyon látom se szakboltokban, se antikváriumban, úgyhogy valószínűleg jól elfogyhattak. És a Cherubion is sorra kiadogatta a hasonló stílusban írt Abraham Merritt-regényeket, azok se nagyon halmozódnak a leárazott polcokon. (A rőt csillag Leigh Brackettől, az igen, de mentőkörülménynek felhozható a halódó Móra briliáns üzletpolitikája...) Más szóval ez az irányzat, ha nem is apokaliptikusan nagy durranás, szerintem tartogat hazai lehetőségeket.

Lin Carter nem volt egy hű de remek író, szegény, de a magyar fantasy-olvasók valamelyest ismerik a nevét, a Conan-epigoniádákból meg a Cherubion néhány kötetéből. És ő tudatos tiszteletadásból írt egy teljes ciklust hamisítatlan, vérbő Burroughs-tradícióban, a Green Star-könyveket. Én hármát olvastam belőlük, de biztosan folytatta még, mert a harmadik kötet úgy van lezárva, hogy lógva hagy egy csomó tovább vezető cselekményszálát.

A kétszillagos minősítésnek megfelelően a könyveket olvastam ugyan, de hogy konkrétan miről szóltak, az nemigen ragadt meg a fejemben. Maradandó nyomot tehát nem hagytak bennem, de arra emlékszem, hogy rendkívül szórakoztatónak találtam őket, és egy-egy délután alatt kivégeztem mindegyiket. Színtiszta eszképista „irodalom”: kalandos és fordultatos, vértől csöpögő és sekélyes, különösebb gondolati mélység nélkül, igen alkalmas serdülő kamaszfiúk lelkesítésére.

A sztori lényege az, hogy egy ábrándos lelkületű paralízises nyomorék tibeti meditációs technikákat gyakorol, és egy testen kívüli élmény alkalmából előbb átröppen a Marsra, ahol mindenféle kihalt és néptelen városokban bolyong, majd magához szippantja egy titokzatos zöld csillag az égen. Itt egy olyan világba kerül, ahol többé vagy kevésbé emberszerű alienek élnek feudális díszletű királyságokban, természetesen buzgón gyilkolászva egymást. Hősünk beköltözik egy legendás hős testébe, aki mumifikált Hófehérkeként szunnyad üvegkoporsójában, és beszáll a balhéba. A jó fiúk királyságát, mely éppen vesztesre áll a háborúban, egy csodaszép, ám amazonlelkű hercegnő vezeti, akivel persze fülig egymásba szeretnek. Egzotikus helyszínek, őserdők és tündérpaloták, óriás szitakötők hátán röpködő meselovagok, folyékony tűzzel dobálózó alkimisták, udvari intrikák és hősies ütközetek, a hercegnő elrablása és megmentése... *you got the picture, well?*

A Schwartzira fazonírozott hőst az első kötet végén gonosz árulók legyilkolják, miközben önfeláldozó módon fedezi szerelmese menekülését. Am semmi baj, mert a második könyv nyitófejezetében paraplég nyomorékunk megint medítál egy sort, és máris ott találja magát valami vad őserdei suhanc testében, akit egy titkos társaság kiképez hivatásos orgyilkosnak. Kis bonyodalom, mert gyászoló hercegnője az istennek nem akar ráismerni; mire nagy nehezen megtenné, megint elrabolják. Szárnyas emberek, repülő városok, óriásira nőtt izeltlábú gusztustalanságok (ahogy Lovecraft a puhatestűektől, úgy Lin Carter a rovaroktól irtózhatott betegesen), etcetera, etcetera. Hősünk szembefordul az öt kinevelő társasággal, amelynek vezetője, a hájas orgyilkos-pátriárka lesz az új ügyeletes főgonosz. Vérontás, bosszú, szerelem, a további testváltásoktól a főhős a folytatások zökkenőmentessége érdekében már tartózkodik. A könyvek újólagos átpörgetésével nagyjából ennyit tudtam felidézni magamban a cselekményből; többet nem is nagyon érdemes, de egynapos lazító olvasmánynak megteszi.

Lin Carter fantáziája az unalomig bonyolított kalandok dacára sajna meglehetősen sablonos. Ez kiváltképp a regények címválasztásában mutatkozik meg, tudniillik így következnek sorban egymás után: 1. *Under the Green Star*; 2. *When the Green Star Calls*; 3. *By the Light of the Green Star*. A szöveg olvasásához egyébiránt nincs szükség mélyenszántó nyelvi kultúrára, mert a szókincs bősége nem kifejezetten idézi a korallzátonyok élővilágát. Kimondottan javasolni tudom az angollal mostanában ismerkedőknek: gyakorlószövegnek ugyanis, éppen fönt vázolt ismérvei okán, remekül beválik.

Robert W. Chambers: The King in Yellow (A Sárga Király)

Műfaj: horror
Megjelent: 1895
Színvonal: ****

Ez a Chambers, akinek a neve így hirtelen valószínűleg nem sokat mond nektek, igen érdekes fickó volt. 1933-ban hunyt el, és alapvetően történelmi regényeket írt, amivel meglehetősen nagy hírnévre tett szert. Ám még pályafutásának első szakaszában elkövetett egy sor roppant furcsa horror-novellát, melyek főként arról nevezetese, hogy Poe és Bierce mellett ezek inspirálták Lovecraftot. Mi több, a később Cthulhu-mítoszként elhíresült koncepció egyes elemeit Chambers találta ki, Lovecraft csak szimplán áttemelte őket a saját munkásságába. Hogy csupán a legnevezetesebbeket említsem, Hastur, Carcosa, Hali tava és a Sárga Jel eredetileg Chambers leleménye; de – mint mindjárt látni fogjátok – többről is van itt szó, mint pusztán nevek és fogalmak átvételéről.

A könyv tulajdonképpen novellagyűjtemény, összesen tíz írást foglal magába. Az összekötő láncszem közöttük, hogy mindegyikben kardinális szerepet játszik egy titokzatos, tiltott írásmű,

amelynek címe: *The King in Yellow*. Ez egy különös modern dráma, ismeretlen szerzőtől, rendkívül zavaros és nyugtalanító cselekménnyel, amely lényegében nem sért semmilyen bevett ízlést és tabut, mégis minden országban üldözik és cenzúrázzák, még hozzá nem csupán a hivatalos kultúrpolitika, hanem a legdekadensebb irodalmi anarchisták is. Jó okuk van rá: a mű ugyanis finom, szubtilis módon befolyásolja az olvasók lelkét, mintha valami lassan ható szellemi mérget csepegtetne belé, s egy idő után teljesen kiforgatja őket a józan eszükből. Ilyenkor ön- és közveszélyes örültekké válnak, tajtékzóan eszelős pszichopatákká; a legijesztőbb azonban az, hogy kívülről ez cseppet sem látszik rajtuk, ugyanolyan normálisan viselkednek, mint korábban, míg aztán valami rejtélyes kiváltó tényező hatására a híg szar hirtelen bele nem pottyan a ventilátorba.

A *The Repairer of Reputations* c. novella főhőse, bizonyos Mr. Castaigne, például a darab elolvasása után szilárdan meg van győződve róla, hogy ő a jog szerinti örököse az Egyesült Államok császári dinasztiájának, amely a Hyádok csillagzatáról származott át a Földre Hastur kegyelméből, és nagyszabású összeesküvést sző a hatalomátvitelre, igen sajtáságos segítőtársakkal. A végén persze elbukik, és tébolydában hal meg; a kellemetlen csak az, hogy végig nem derül ki egyértelműen, rögeszmében szenvedett-e vagy igaza volt. Tovább bonyolítja a dolgokat, hogy utóbb több ízben is ez a Castaigne van feltüntetve a *The King in Yellow* (a továbbiakban KY) szerzőjeként; talán tényleg ő írta, csak nem is tud róla? Mindenesetre akárki olvassa el a színművet, biztosra veheti, hogy nagyon rút és érthetetlen dolgok fognak történni vele...

Mint láthatjátok, ez nem egyéb a Necronomicon-legenda első irodalmi jelentkezésénél. Lovecraft egyébként a KY-t is átvette a rosszhírű mítosz-könyvek közé, még a Call of Cthulhu-szerepjátékban is megtalálni, sőt modulokat is hangszereltek rá. Az érdekes az, hogy a Necronomicon nem egyéb elhíresült misztifikációnál, a különféle közkézen forgó változatokat utólag írták meg hozzá hasraütéses alapon, vagy jobb esetben régi asszír varázsszövegekből. A KY ezzel szemben valóban létezik, és valóban üldözték és tiltották a XIX. század végén. Hiteles példányt még nem tudtam szerezni belőle, bár a jelenleginél sokkal dilisebb alighanem attól se lennének. Tény viszont, hogy Chambers sokkal ravaszabbul és sikeresebben misztifikált Lovecraftnál.

A kötetben szereplő novellák között akad egy-két hagyományos vonalvezetésű; hozzá kell tennem, ezek is igen jók. A többség azonban meglepően modern felfogású, hangvételükben Kafkát idézik, csak sokkal barokkosabban. Nagyon felkavaró hatásuk van, megzavarják és elbizonytalanítják az olvasót, tipikus példái annak a fajta „cosmic horror”-nak, aminek az elméleti alapvetését Lovecraft csak jóval később végezte el híres esszéjében. Egy lélekturkász hosszan elcsemegezne rajtuk, a legkülönbözőbb pszichés defektusok nyomára bukkanva a szerzőben; szerintem viszont Chambers makkegészséges volt, csak imádta plankolni a népeket.

Ami a stílusát illeti, korát meghaladóan modern és élvezetes. Egy több mint százéves szövegtől azt várná az ember, tele van archaizmusokkal és nehezen érthető mondatbonyolításokkal; Chambers stílusa ezzel szemben tiszta, világos és kifejező. Egyes novellák ma „alternate world”-sztoriként is olvashatók, mert Chambers a húszas évek Amerikáját írta le bennük, ahogy ő az 1890-es években elképzelte a jövőt; természetesen világháború nélkül, amúgy pedig meglehetősen cinikusan. Ellentéppárnak logikusan kínálkozik a *The Demoiselle d'Ys*. Ez egy klasszikus témát variál, hogy tudniillik az eltévedt utazó – anélkül, hogy észrevenné a dolgot – egyszerre csak a rég letűnt múltban találja magát, ahol beleszeret egy rejtélyes szépasszonyba. De valóban időutazás történt? Nem inkább a holtak kísértő árnyai elevenedtek meg körülötte egy ábrándos délutánra? Akárhogy is legyen, az ajándékba kapott kesztyű még őrzi a hölgy illatát. És annyi kétségtelen, hogy a hölgy lovászlegényét, azt a komor és szófukar alakot Hasturnak hívták...

Semmi sem biztos, de minden lehetséges. Amit valóságnak hiszünk, talán csak talmi álca; s hogy mögötte mi lappang, nem tudhatjuk soha. Ez az az alapelv, amire Chambers írásai épülnek; és az ingyenc olvasó számára ez iszonyatosabb bármiféle vérben dagonyázó farkasembernél.

Melléklet: a titokzatos Sárga Jel, Robert W. Chambers eredeti vázlatrajza nyomán

